

УДК 334.021

ДЕРЖАВНА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА ТА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ

Поклонський Ф.Ю.

доктор економічних наук, професор

Дунаєва В.В.

викладач

Донецький державний університет управління

I. Вступ

Управління інноваційною діяльністю реалізується за допомогою цілеспрямованої дії органів державного управління на економічні інтереси інститутів інноваційної сфери і передбачає як умову своєї ефективності прогнозування реакцій цих інститутів на дію державних організацій.

З метою цілеспрямованого створення умов для діяльності в науковій та інноваційній сферах держава формує цілі й принципи своєї політики і власні пріоритети в цій галузі. Метою інноваційної політики є створення соціально-економічних, науково-технічних і організаційно-господарських передумов для пріоритетного розвитку продуктивних сил суспільства.

Державна інноваційна політика повинна формуватися на основі аналізу поточного стану інноваційної діяльності в Україні, комплексного підходу до розв'язання завдань державної інноваційної політики, визначення стратегій і розробки прогнозів розвитку інноваційної діяльності з урахуванням перспектив розвитку світової нації і техніки, зміни технологічних устроїв, що визначають конкурентоспроможність товарів і послуг на світовому ринку.

Питанням державного регулювання інноваційної діяльності присвячено праці Б.В. Буркинського, В.А. Ізюмської, М.М. Кулаєць, В.Л. Пілюшенко, С.Ф. Поважного, О.С. Попович, Л.І. Федулової та ін. [1–7]. Однак подальшого вивчення потребує питання розвитку інноваційної політики на регіональному рівні, тому що регіональна інноваційна політика – складова економічної політики регіональних органів влади зі створення сприятливих умов для торговельно-виробничої, агропромислової, будівельно-промислової й науково-виробничої інтеграції всіх інституційних форм господарювання.

II. Постановка завдання

Мета статті – визначити основні заходи реалізації інноваційної політики та інноваційного розвитку регіону.

III. Результати

Державна інноваційна політика в регіонах України реалізується на двох рівнях діяльності: загальнодержавному та регіональному.

Державне регулювання інноваційних процесів одна з головних умов переходу функціонування економіки на ринкові відносини.

Для збереження й розвитку науково-технічного й інноваційного розвитку регіонів потрібні [1; 6; 7]:

- реструктуризація науково-технічного розвитку в різних галузях економіки з урахуванням концентрації матеріальних, фінансових і інтелектуальних ресурсів на провідних напрямках науки і техніки в регіонах;
- створення фонду майна науки та інновацій за рахунок об'єктів нації, що є державною власністю і не використовуються за призначенням;
- розробка системи використання лізингу як ефективного ринкового механізму для суб'єктів інноваційної діяльності, що розробляють і випускають наукомістку продукцію та використовують прилади й устаткування, що дорого коштують;
- удосконалення механізмів системи залучення банківського кредиту для розширення інноваційної діяльності та створення умов для розвитку ринку капіталу;
- створення у фінансово-промислових групах разом із системою консолідації фінансового й виробничого потенціалу спеціальних інвестиційних центрів, що координують і реалізують інноваційні проекти;
- формування інституту розробників і керівників інноваційних проектів із науково-технічних працівників, учених і фахівців;
- створення на базі фондів, що підтримують інноваційну діяльність;
- формування системи цільового використання засобів амортизаційного фонду на фінансування заходів, пов'язаних із

проведенням НДДКР, експериментальних та інших видів робіт, освоєнням інновацій, патентуванням нових рішень;

- розробка пропозицій щодо зміни податкового законодавства, що забезпечать значне підвищення інноваційної активності.

Механізм формування державних коштів для ефективного розвитку інноваційних структур у регіоні представлений такими джерелами:

- пряме фінансування інноваційних проєктів з бюджету різних рівнів;
- пільгове кредитування й субсидування;
- надання державних гарантій приватним інвесторам;
- мобілізація коштів цільових позабюджетних фондів.

Фінансування НДДКР та інноваційних проєктів з бюджетних коштів є методом прямого державного регулювання інноваційних процесів. Підприємствами державного та недержавного секторів можуть надаватися державні асигнування й субсидії на інноваційній складовій інвестиційних проєктів. Ефективності прямого фінансування сприяє конкурсність у розподілі бюджетних коштів, що формує конкурентне середовище в інноваційній сфері й забезпечує ефективне використання всіх видів ресурсів.

В умовах кризи економіки України безвідплатне бюджетне фінансування поширюється тільки на фундаментальні дослідження. В усіх випадках фінансування надається на терміновій, поворотній і платній основі.

Регіональна інноваційна політика орієнтована на розв'язання територіальних проблем, до яких належить ефективно використання наявного матеріально-технічного, сировинного та трудового потенціалу, задоволення потреб внутрішнього ринку. Заходами реалізації регіональної інноваційної політики виступають програми (проєкти) з підвищення конкурентоспроможного розвитку за допомогою залучення приватних інституційних інвесторів (комерційних банків, інвестиційних фондів та інших) і реалізації інновацій, формування режиму економічного стимулювання інноваційної діяльності [4].

Оскільки використання інновацій забезпечує монопольно високий підприємницький дохід, місцеві органи влади зацікавлені в підвищенні рівня регіонального інноваційного розвитку й інтенсифікації інноваційної активності.

Особливе значення має координація державного, регіонального і місцевого рівнів реалізації інноваційної політики, яка потребує врахування того, які цілі й якими засобами можуть бути досягнуті з найбільшим ефектом на відповідному рівні управління. Так, державний рівень повинен, в першу чергу, забезпечувати створення й розвиток

правових рамок, загальних “правил гри”. Прерогативою держави є підтримка інноваційної діяльності, яка не має швидкого комерційного ефекту, задає технологічні параметри розвитку економіки.

Регіональний рівень підтримки в основному концентрується на стимулюванні інноваційного підприємництва, оскільки саме ця сфера спроможна забезпечити зростання й добробут на рівні регіону та прибутків до місцевих бюджетів. Абсолютно очевидно, що кредитно-фінансова й інфраструктурна підтримка інноваційного бізнесу має в основному виявлятися на регіональному рівні влади. Саме на рівні регіонів і місцевого самоврядування повинні визначатися пріоритетні напрями підтримки інноваційного бізнесу, тут же треба вести роботу з конкретними проєктами, здійснювати відбір фінансових та інших інститутів, що беруть участь у реалізації окремих заходів [3].

Завдання інноваційного розвитку доцільно розподіляти за рівнями керуючої системи, при цьому завдання делегується на вищий рівень керуючої системи тільки тоді, коли вона не може бути розв'язана на низовому рівні або якщо для її розв'язання необхідно істотно більше ресурсів і часу.

Із цього принципу випливає ще один важливий аспект державної підтримки – поєднання непрямой (“м'якої”) підтримки інноваційної діяльності в цілому з вибіркою (селективною) підтримкою окремих груп підприємств для досягнення найбільшого інноваційного ефекту.

Держава може підтримувати інноваційну діяльність двоюко: прямим регулюванням або непрямим шляхом за допомогою податкових дій та інших важелів економічного характеру.

Пряме регулювання передбачає передусім бюджетне фінансування науково-технічних проєктів. За сучасних умов воно може бути представлене укладенням урядових контрактів, субсидуванням, наданням державних гарантій банкам; пайовою участю держструктур в інвестуванні інноваційних проєктів. Пряме субсидування здійснюється в галузі підвищеної інноваційної активності, тобто в тих із них, які є “генераторами НТП (радіоелектроніка, верстатобудування, інструментальна промисловість, нафтохімічна, мікробіологічна). Державне фінансування повинне сприяти програмам з високою мірою ризику, довгостроковим і дорогим.

Державні цільові програми, що концентрують кошти державного бюджету і позабюджетних джерел на фінансуванні як наукових досліджень і дослідно-конструкторських розробок, так і на освоєнні їх у промисловому виробництві, є одним з основних інструментів державної підтримки інноваційного шляху розвитку економіки. Інноваційні дер-

Держава та регіони

жавні цільові програми можна розподілити на три групи:

1) спрямовані на створення надійного випереджального стратегічного заділу прикладних досліджень дослідно-конструкторських розробок, експериментальних моделей, а також резервного масиву новітніх технологій і пілотних зразків інноваційної продукції вищої міри готовності;

2) пов'язані із забезпеченням впровадження наукових розробок нового покоління, переходом до інноваційного типу відтворення, подоланням негативних тенденцій у розвитку інноваційної діяльності, оновленням виробничого розвитку й досягненням на цій основі вищих темпів економічного зростання, необхідних для розв'язання актуальних економічних завдань;

3) об'єднують державні цільові програми, що використовують традиційні технології, які високо зарекомендували себе з точки зору надійності й забезпечення ефективності виробництва.

При розробці та реалізації інноваційної політики стрижневим питанням є проблема вибору співвідношення прямих і непрямих методів регулювання. Прямі методи вирізняються високим рівнем концентрації ресурсів і передбачають диференційований підхід при визначенні об'єктів дії, а отже, обмеженість сфер застосування та зваженість прийняття інвестиційного державного рішення. Невиправдане розширення прямого державного регулювання може призвести до такого негативного явища, як уповільнення дослідного процесу у зв'язку з бюрократичним характером оформлення заявок, а також до концентрації виділених коштів у монополістів.

Суть непрямого регулювання полягає у створенні загального сприятливого інноваційно-інвестиційного клімату, системи заохочень підприємств, які розширюють науково-технічну діяльність, у заходах зі стимулювання оновлення техніки, освоєння нових технологій. Цілям непрямої підтримки інноваційних процесів слугує податкова, амортизаційна та фінансово-кредитна політики.

Держава надає можливості формування системи податкового стимулювання інноваційної активності та її використання як на державному, так і на регіональному рівнях.

Регіональна інноваційна політика – складова економічної політики регіональних органів влади зі створення сприятливих умов для торговельно-виробничої, агропромислової, будівельно-промислової та науково-виробничої інтеграції всіх інституційних форм господарювання.

Найважливіше значення для реалізації методів регіонального регулювання інноваційних процесів мають територіальні (регіональні) інноваційні програми і проекти, що

відповідають пріоритетам розвитку територій.

Регіональна програма підтримки інноваційної діяльності – це документ, що містить набір основних проектів і заходів, реалізація яких спрямована на розвиток конкурентоспроможних виробництв і технологій, використання місцевих природних ресурсів, виробничого і трудового розвитку, поліпшення екологічної обстановки, створення продуктивних і технологічних нововведень тощо.

Особливістю державного регулювання інноваційних процесів є поєднання в особі регіональних органів влади, функцій замовника, інвестора та споживача.

Регіональну систему фінансової підтримки інноваційної діяльності становлять джерела формування фінансових ресурсів, механізм акумуляції коштів, які надходять із цих джерел, механізми контролю та зворотності інвестованих коштів.

До джерел фінансових ресурсів належать:

- субсидії й субвенції з державного бюджету на реалізацію державних програм та інноваційних проектів, замовниками яких виступають державні органи влади;
- цільові засоби місцевих бюджетів;
- відрахування державних позабюджетних фондів для реалізації проектів, що мають регіональне й державне значення, а також засоби, що залишаються в розпорядженні регіону, від суми перерахувань підприємств і організацій, дислокованих на цій території, до державних позабюджетних фондів, пов'язаних із НДДКР, інвестуванням модернізації виробництва і технологічного оновлення (у розмірі 5–10%);
- прибутки від реалізації регіональних програм і проектів;
- відрахування від прибутків суб'єктів господарювання при реалізації інноваційних проектів і програм, а також прибутків інститутів ринкової інфраструктури, створених на кошти регіональних органів влади або за їх сприяння (засновницький дохід);
- прибутки, від фондів операцій з акціями суб'єктів інноваційної діяльності, випуску й реалізації регіональних цінних паперів, що мобілізують кошти для здійснення інноваційних програм;
- добровільні внески суб'єктів господарювання та громадян, що спрямовуються на фінансування інноваційних процесів;
- іноземні вклади, пожертви й інвестиції від юридичних і фізичних осіб, які сприяють розв'язанню проблем регіону та просуванню результатів інноваційної діяльності на зовнішні ринки;
- позикові кошти, залучені на умовах платності, терміновості і зворотності.

Формами фінансування за рахунок акумульованих у фонді коштів є субсидування, дотування на покриття витрат з обслуговування інноваційної діяльності, пільгове кредитування та гарантування позик, фінансовий лізинг і фінансові інвестиції (операції з цінними паперами).

Розвинута регіональна інформаційна система дає змогу контролювати інноваційні процеси в регіоні і на основі їх оцінки коригувати діяльність органів управління, що здійснюють їх регулювання відповідно до змін у науково-технічній та інноваційній сферах, попитом на інновації з боку товаровиробників, можливостями трансферту в регіональне господарство предметів інтелектуальної власності, нових технологій тощо.

Регіональна дія, здійснювана в рамках регіону держави, може мати характер, аналогічний до державної дії, а також свою специфіку. Дозвільна частина заходів стимулювання суб'єктів інноваційної діяльності на регіональному рівні реалізується в рамках обласних програм, державної підтримки малого підприємництва.

У Донецькій області створені достатні передумови для розвитку інноваційної діяльності. Це зумовлено поєднанням потужного промислового комплексу, значного інноваційного розвитку, а також наявністю розвинутої нормативно-правової бази.

Так, у 2009 р. інноваційною діяльністю в області займалося 80 промислових підприємств, або 5,7% їх кількості по Україні в цілому (в 2008 р. – 83 підприємства, або 5,9%).

Питома вага інноваційно активних підприємств у загальній кількості промислових підприємств області становила 9,6%, що на 0,9% менше, ніж у 2008 р. У сусідніх з регіоном областях частка інноваційно активних підприємств становила: у Харківській області – 15,8%, у Луганській – 9,9%, у Дніпропетровській – 8,2%, у Запорізькій – 7%. У цілому по Україні цей показник у 2009 р. становив 12,8% від загальної кількості промислових підприємств (проти 13% у 2008 р.).

Найбільш активно здійснювали інноваційну діяльність підприємства з виробництва коксу, продуктів нафтоперероблення (42,9% від загальної їх кількості), машинобудування (20,1%), металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів (16,3%), з виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції (13,2%) [8].

Визначено, що основними заходами реалізації інноваційної політики Донецької області є:

- розвиток і ефективне використання інноваційного й науково-технічного розвитку області, а також матеріальних і фінансових ресурсів, спрямованих на

створення наукомістких і ресурсозберігаючих технологій;

- забезпечення поступового переходу Донецької області до стійкого соціально-економічного розвитку за рахунок освоєння виробництва принципово нових для області видів продукції й технологій, екологічно чистих продуктів;
- розвиток ринку інноваційних проектів, випуск наукомісткої конкурентоспроможної продукції й розширення за рахунок цього бази оподаткування на користь населення Донецької області;
- активізація міжнародної співпраці у сфері інноваційної діяльності.

Принципи державної інноваційної політики Донецької області:

- орієнтація на пріоритетні напрями інноваційної діяльності та створення ефективних механізмів формування й реалізації комплексних інноваційних програм Донецької області, що виконуються на користь розвитку соціальної сфери, економіки, збереження й відтворення природного середовища Донецької області;
- інтеграція інноваційної, наукової, науково-технічної та інвестиційної діяльності з метою забезпечення їх комплексної взаємодії зі споживачами;
- концентрація ресурсів, що виділяються на інноваційну діяльність, на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку Донецької області й інтенсифікації інноваційного розвитку;
- стимулювання інноваційної діяльності через систему прямих і непрямих методів підтримки;
- консолідація зусиль органів державної влади Донецької області, органів місцевого самоврядування та громадських організацій, підприємств усіх форм власності Донецької області для активізації інноваційної діяльності.

IV. Висновки

Таким чином, подальший інноваційний розвиток у Донецькій області має бути орієнтований на залучення на пріоритетних началах позабюджетних коштів вітчизняних та іноземних джерел фінансування інноваційного бізнесу; на підвищення інвестиційної привабливості найбільш перспективних малих інноваційних підприємств за рахунок створення для них надійної виробничо-технічної бази у вигляді регіональної мережі інноваційно-технологічних центрів як елементів науково-виробничих комплексів.

Література

1. Буркинський Б.В. Активизация инвестиционной деятельности в регионе / Б.В. Буркинський, Е.В. Молина. – Одеса: ИПРЭИ НАН України, 2003. – 494 с.

Держава та регіони

2. Ізюмська В.А. Реалізація державної інноваційної політики в Україні / В.А. Ізюмська // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2007. – № 2. – С. 41–45.
3. Кулаєць М.М. Удосконалення інноваційної підприємницької діяльності / [М.М. Кулаєць, М.Ф. Бабієнко, П.А. Лайко та ін.] // Економіка АПК. – 2009. – № 5. – С. 76–87.
4. Пілюшенко В.Л. Вибір метода оцінки ефективності проектів / В.Л. Пілюшенко // Управління інноваційним розвитком промисловості: держава, регіон, підприємство : матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 01 червня 2010 р.) / [під ред. О.С. Поважного]. – Донецьк : ДонДУУ, 2010. – С. 155–157.
5. Поважний С.Ф. Стан та деякі персективні напрями інноваційної діяльності в промисловості регіону / С.Ф. Поважний, В.І. Сіласв // Управління інноваційним розвитком промисловості: держава, регіон, підприємство : матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Донецьк, 1 червня 2010 р.) / [під ред. О.С. Поважного]. – Донецьк : ДонДУУ, 2010. – С. 13–15.
6. Попович О.С. До питання про визначення стратегії інноваційного розвитку України / О.С. Попович // Наука та інновації – 2009. – Т. 5. – № 3. – С. 57–71.
7. Федулова Л.І. Підходи до формування дієвої інноваційної стратегії України / Л.І. Федулова // Наука та інновації. – 2009. – Т. 5. – № 3. – С. 5–15.
8. Наукова та інноваційна діяльність Донецької області за 2009 рік : статистичний збірник / [відп. за випуск Н.Ю. Максименко]. – Донецьк : Головне управління статистики у Донецькій області, 2010. – 225 с.

Поклонський Ф.Ю., Дунаєва В.В. Державна інноваційна політика та інноваційний розвиток регіону

Анотація. У статті визначено основні напрями реалізації інноваційної політики та інноваційного розвитку Донецького регіону.

Ключові слова: державна інноваційна політика, інноваційний розвиток регіону, управління інноваційною діяльністю.

Поклонский Ф.Е., Дунаева В.В. Государственная инновационная политика и инновационное развитие региона

Аннотация. В статье определены основные направления реализации инновационной политики и инновационного развития Донецкого региона.

Ключевые слова: государственная инновационная политика, инновационное развитие региона, управление инновационной деятельностью.

Poklonskij F., Dunaeva V. State innovation policy and the innovative development of the region

Annotation. In the article identified key issues for realization of innovation policy and innovation development in Donetsk Region.

Key words: state innovation policy, innovation development in the region, managing innovation activity.